

Bibliotekskraft – det ordet gillar jag!

Föreställningar om framtidens bibliotek

Biblioteket är en politisk kraft. För att undvika att stöta mig med människor som kanske vill hålla politiken på avstånd borde jag kanske nöja mig med att kalla biblioteket för en samhällskraft. Men kan man föreställa sig en samhällelig kraft, som inte samtidigt uppvisar politisk styrka?

Nedan ska jag presentera några idéer, som jag på arrangörernas uppmaning lade fram under ett seminarium om bibliotekens framtid.¹ Tidpunkten för seminariet, oktober 2011, sammanfaller med någonting som skedde i min hemby Isnäs (numera räknad som ”stadsdel” i Lovisa): grundandet av *Pernå skärgårdsnät*. Om det inte rörde sig om fibernät skulle jag förbigå denna händelse med tystnad. Men eftersom fibernätet är någonting annat och förmer än de övriga fysiska datanäten är händelsen högst signifikativ.²

Min uppgift på ovannämnda seminarium var att inleda ett samtal om hur vi föreställer oss framtidens bibliotek. Det första jag då ville säga var, att jag tror biblioteket i framtiden kommer att äga och driva det fysiska datanätet, vilket på vårt nuvarande tekniska utvecklingsstadium innebär ett fibernät. Till de som har förklarat varför fibernätet är viktigt hör inte minst Nisse Husberg, som har varvat sin forskarsats inom området telekommunikationsteknik vid

Tekniska högskolan med jordbruk på farsgården i Hindersby i Lappträsk. Vidare är *Hindersby fibernät* (där Husberg själv är *primus motor*) ett känt exempel på att invånarna i demokratisk anda tar saken i egna händer. Just detta håller förhoppningsvis också på att ske i min näromgivning, nämligen att medborgarna själva drar fibernätet till sina hem i stället för att förgäves vänta på att staten, staden/kommunen eller teleoperatörerna ska göra det.

Innan jag spikade tesen om bibliotekets framtida roll som fibernätsförvaltare och -operatör var jag dock tvungen att förklara ett i mitt tycke grundläggande förhållande mellan biblioteket och de övriga delarna av samhällets helhet. Jag började då med att framhålla min önskan om att få vara en medlem i biblioteket — en förhoppning som anknyter direkt till frågan om bibliotekets allmänna kraft eller makt i samhället. Om vi tänker oss att biblioteket ska bli mäktigare än hittills bör vi nämligen inte tveka att kalla det en organisation. Då kan det också kännas riktigare att tala om biblioteksmedlemmar än om biblioteksanvändare, för att inte tala om bibliotekskunder.³

Bibliotek brukar visserligen inte uppfattas som medlemsorganisationer utan vanligen främst eller enbart som *public service*. Men en offentlig tjänst kan också bygga på medlemskap. Ja, som medborgare är vi ju också medlemmar i staten, förutsatt att

1 Biblioteksfackets framtidsseminarium ”Kirjastovoima olkoon kanssasi – bibliotekskraft vare med dig” hölls i universitetets lilla festsal i Helsingfors 5.10.2011.

2 Ifall ordet fibernät känns främmande föreslås läsning av artikeln ”Telekommunikation” (av Nisse Husberg) i *Uppslagsverket Finland* (www.uppslagsverket.fi) samt artikeln ”Det fiberoptiska överföringssystemet” på Wikipedia.

3 Ang. ’medlem’ i stället för ’användare’ eller ’bibliotekskund’ har jag tagit intryck av tankegångarna i R.David Lankes *Atlas of New Librarianship* (MIT Press 2011), som jag hoppas få återkomma till i ett senare nummer av *Nya Argus*.

statsformen är republik och att där råder demokrati. (Annars vore vi ju blott undersåtar.) Rättsväsendet i rättsstaten är ett exempel på detta förhållande. Det ger ju medborgarna/statsmedlemmarna möjlighet att använda sig av bland annat domstolarnas tjänster.

Men rättsväsendet är samtidigt den dömande makten som vi har inrättat vid sidan av de lagstiftande och verkställande makterna. Vad jag ville säga innan jag gick in på fibernätsfrågan var att biblioteket i framtiden kommer att utgöra en *ytterligare, fjärde statsmakt*.

Som en allmän premis för hur vi kan och bör föreställa oss framtidens bibliotek föreslår jag således, att vi försöker tänka oss det som en av statsmakterna, vilken har till uppgift att betjäna sina medlemmar, medborgarna.⁴

Men lika litet som vi vid det här laget vill eller ens förmår tänka oss ett vingklippt internet, som stoppas vid de enskilda staternas gränser, går det att föreställa sig ett förverkligande av den nya maktindelningen i en enskild nationalstat. Den nya *informationella* makten (biblioteket som en ny statsmakt) är med nödvändighet transnationell. Den inbegriper med andra ord en ny maktindelning på globalplanet.⁵

Men övergången till den nya maktindelningen måste börja *någonstans* – en sådan historisk förändring kan inte ske överallt samtidigt. Som européer bör vi för vår del sträva till att i vår del av världen stifta en ny grundlag, som syftar till att komplettera Montesquieus kända maktindelningsslära så att denna bättre motsvarar nutidens krav och erkänner bibliotekets ställning såsom en fjärde statsmakt.

Om nu någon invänder att dagens Europa i stället måste börja med att lösa sina problem med finanserna och eurovalutan så bevisar den personen bara sin egen trångsynthet. Framtidsutsikterna och den europeiska politiken bör ju ses ur ett större helhetsperspektiv, där inte minst statsformen och maktindelningen tilldelas en avgörande betydelse.

4 Jfr. min essä "Gamla och nya biblioteksvisioner", *Nya Argus* 1–2/2010.

5 Om den kommande, globala demokratin, se boken av professorerna vid statsvetenskapliga fakulteten, Helsingfors universitet, Heikki Patomäki och Teivo Teivainen: *A Possible World: Democratic Transformation of Global Institutions*, Zed Books 2005.

Varför hinner den traditionella, montesquieuska makttriaden inte längre till? Här vill jag främst peka på förändringsfaktorn internet, också för att nätet är den av samtidens stora nyheter, som omedelbarast berör biblioteket. Ja, internet inte bara "berör" biblioteket utan det är faktiskt redan en del av biblioteket (och vice versa är biblioteket faktiskt redan en del av internet).

Detta likhetstecken mellan internet och bibliotek kan göras begripligt genom begreppet informationsteknik (IT). Internet och bibliotek har detta gemensamt: de är informationsteknik.

Internetutvecklingen tvingar oss kort sagt att revidera biblioteksvetenskapens traditionella begrepp såsom 'samling' och 'dokument', för att inte tala om begreppet 'bok'. Vad kunde vara mer självklart än att biblioteket självt som begrepp och biblioteksvetenskapen, vars objekt detta begrepp är, måste revideras?

Gångna tiders bibliotek existerade endast i byggnader. Och bibliotekshus av det hittillsvarande slaget kommer, det tror åtminstone jag, att behövas också i framtiden. Men också internet är någonting som vi har byggt och bygger vidare på. I internet tillkommer, så fortsätter min tankegång, biblioteket och bibliotekarierna en särskild makt, som jag hoppas att vi en gång ska begripa att konstituera. Problemet idag är att biblioteket inte ännu har intagit sin givna plats i nätet. Därför reglerar bibliotekarierna tillsvidare inte över sin nya domän såsom domarna, juristerna och de rättslärda som bestämmer över rättsväsendet i en republik där makten är delad.

Min och många andras skräckvision är att de nutida stormakternas chefer med sina *overkill*-vapen och sin till synes obotliga statsegoism ska få övertaget över internetutvecklingen. Vi har redan sett ansatser till mellanstatliga cyberkrig och fått uppleva många exempel på hur regeringar blandar sig i nätets fria kommunikationsformer. Men vi har också upplevt WikiLeaks, ett embryo till folkens eget underrättelseväsen, som förhoppningsvis är i färd med att klassa ut imperiernas spionorganisationer och propagandamaskinerier. Vidare har vi kunnat följa med och delta i framväxten av den flerspråkiga Wikipedia, som redan är på god väg att både kvantitativt och kvalitativt överträffa alla tidigare encyklopedier.

Outhärdlig är också tanken att vårt nya bibliotek allt framgent skulle domineras av Google, Facebook, Amazon, Samsung och andra kapitalistiska storföretag. Dessa har redan lyckats skapa sig alltför starka maktpositioner, som behöver inskränkas, regleras och balanseras.

Men hur tar sig dessa tankar ut i vardagen, på lokalplanet? Jag är rädd för att de ter sig alldeles för abstrakta och avlägsna med avseende på våra omedelbara möjligheter. Det gäller först och främst att hitta trådar att börja dra i.

Fibernätet är, som jag ovan har antytt, en sådan förenande länk. Man må jämföra fiberkabeln med vattenledningen och biblioteket, som sköter om informationsförsörjningen med vattenverket eller vattenandelslaget, som ser till vattenförsörjningen. Det fiberoptiska överföringssystemet, när det väl är installerat, torde inte vara svårare att driva än ett vattenverk.

Fibernätet omgärdar och täcker redan stora delar av världen. Men det är inte ännu *vårt* nät. Vi

har knappast vaknat till medvetande om fibernätets existens.

Lyckligtvis har vi hunnit bli nog så medvetna om internet. Men för att komma vidare behöver vi nu också ta oss an nätets och det framtida bibliotekets infrastruktur, det vill säga fibernätet.

Anta avslutningsvis, att tjänsten som chef för kommunens informationsförvaltning lediganslås och utannonseras. På finska har denna nya kommunala befattning kommit att få heta *tietohallintopäällikkö*. En bokstavlig översättning skulle kunna vara "informationsförvaltningshövding", vilket om möjligt låter ännu värre. I Sverige verkar motsvarande kommunala jobb kallas "IT-chef" och således vara vikt för en teknokrat. Jag hoppas att det har framgått vad jag menar angående denna viktiga ledande befattning och vem jag anser att borde inneha den. Rätt gissat, den jag tänkte på är naturligtvis... bibliotekarien.

MIKAEL BÖÖK